

ביאורים

כפי שראינו לעיל, הגמרא סיפרה שתלמידיו של רבי יהושע סיפרו לו מה חידש רבי אלעזר בן עזריה בבית המדרש.

הר"ן ממשיך להביא את הדרשות שחידש רבי אלעזר בן עזריה, ודן בחידושו השני. רבי אלעזר דרש ואמר, שהקב"ה אמר לישראל שהם עשו אותו חטיבה, כלומר שיבחו וקילסו אותו, כנאמר בפסוק: "שמע ישראל", וכנגד זה הקב"ה עשה אותם חטיבה, כנאמר בפסוק: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

מדוע באמירת שמע ישראל, נחשבים ישראל כעושים את הקב"ה חטיבה בעולם? הר"ן מוכיח שאין הכוונה שבעצם קיום מצוות האמונה במציאות הבורא ישראל מקיימים מצווה זו, שאם היה הדבר כן היה אפשר להוסיף גם את השבח שבקיום מצוות "אנכי ה' אלהיך". אלא הדבר רומז לשבח שבאמירת "שמע ישראל" שאמרו השבטים ליעקב אבינו לפני מותו, על מנת לבטא את זה שליבם שלם עם הבורא ועם אחדותו. זהו אותו השבח שעליו דיבר רבי אלעזר, ואותו אנו זוכים לומר להקב"ה פעמיים בכל יום.

ומכאן לדרשתו השלישית של רבי אלעזר. שלמה המלך בספר קהלת דימה את דברי חכמים ל'דרבנות'. תפקידו של הדרבן הוא לכוון את הפרה כדי שתלך בתלם ולא תסטה ממנו, ומתוך כך תחרוש ותטייע לצמיחת התבואה ולהבאת חיים לעולם. כך גם התורה מכוונת את האדם ומפתחת אותו, ומוליכה אותו לדרך הישרה והנכונה. בחכמות האנושיות הנשענות על דעת האדם בלבד, שכלו המוגבל של האדם עלול להביא אותו לחשיבה שאינה נכונה, שלעיתים מטעה את האדם, ומעוותת את דרכו, לעומת זאת התורה מכוונת את האדם תמיד אך ורק לדרך הנכונה והאמיתית. דרך העיסוק בתורה האדם יודע מהי הדרך המתאימה ביותר שבה הוא צריך ללכת, ומתוך הדרכה זו יש לו את הכלים הנכונים להלחם עם יצרו.

הרחבות

• התורה, ישראל והקב"ה

והנה הודיענו שלש דרשות שדרש רבי אלעזר בן עזריה. שלש דרשות אלו נוגעות בנקודות המרכזיות ביותר. הראשונה עוסקת בתורה - בלימוד התורה הציבורי שבהקהל, במוצאי שנת השמיטה בחג הסוכות. השנייה עוסקת בתכונת האחדות של הקב"ה "ה' אחד" (דברים ו, ד), ושל ישראל, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (שמואל ב ו, כג). עבודת האלילים רואה את הפירוד והסתירה של הכוחות השונים הפועלים בעולם. לעומת זאת, אנו עובדים את "בעל הכחות כולם" (שולחן ערוך אורח חיים ה). עם ישראל מגלה שאפשר לקחת את כל הנטיות השונות שבעולם, שנראות סותרות ומנוגדות, ולהבין כי הן בעצם מערכת שפועלת באופן הרמוני. כל כח, לא רק שאינו צורר את חברו, אלא משלים אותו [אורות ישראל א, א]. הדרשה השלישית (שתלמד מחר) עוסקת בלימוד התורה על ידי חכמי ישראל - כיצד דווקא הניגוד, שמביא לשאלה הנוקבת "היאך אני לומד תורה מעתה?!" מלמד אותנו כי כל דברי חכמים נאמרו בסיני, ומחדד בקרבנו את ההבנה כי "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" (ברכות סד). הרב קוק מסביר שדווקא דרך המחלוקת על סוגיה מסוימת אפשר לגלות בה את כל הצדדים, ומתוך כך נוצר מבט הרבה יותר שלם ומורכב על הסוגיה. לכן, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, כלומר יש להם את היכולת לראות את הדברים בצורה שלמה ומלאה [עין אי"ה ברכות ב שסא].

שאלות לדין

"אתם עשיתם לי חטיבה אחת בעולם... אף אני אעשה אתכם" - האם זה סתם פרס? האם יש קשר בין אחדות עם ישראל לאחדותו של הקב"ה?
לצערנו, אנו מוצאים לפעמים לומדי תורה עם דעות מעוותות ומידות מגונות. כיצד ייתכן הדבר?

והנה הודיענו שלש דרשות שדרש רבי אלעזר בן עזריה - האחת היא: זאת שאמרנוהו. והשנית: "ועוד דרש: "את ה' האמרת היום... וה' האמירך היום" (דברים כו ז-ח), אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכת'ב (דברים ו, ד): "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, דכת'ב (דברי הימים א יז, כא): "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". ואני תמה על אמרו "אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם", כי "שמע ישראל" איננו מאמר ישראל שקילסו בו ה' יתברך, ולא קלסוהו בו, אבל מצוה שנצטוונו בה מאתו יתברך להאמין ביחודו. ואם על היותנו שומרים זה העקר יאמר שעשינו לו חטיבה אחת בכך, כך ראוי שיאמר ב"אנכי ד' אלהיך", שהיא מצוה להאמין במציאותו ואנו מאמינים אותו, והרי עשינו לו חטיבה אחת, ונמצא על הדרך הזה כמה חטיבות".

אבל לפי דעת מה שאמרו כאן ירמזו למה שאמרו ב"מקום שנהגו" (פסחים נו א): "דרש רבי שמעון בן פזי: כתיב (בראשית מט, א): "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידהו לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" וכת'ב (בראשית מט, א): "ראובן בכרי אתה". - בקש לגלות הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, וכיצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו: שמע ישראל, כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד". ולפי זה הדרש, הפסוק הזה, אף על פי שהוא מצות עשה כבר אמרוהו השבטים וקלסו בו ה' יתברך. אף על פי כן נכתב במקומו למצוה קבועה לדורות. וזהו שאמר (ברכות ו א): "אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם".

והדרש השלישי, הוא שאמר שם: "ועוד פתח ודרש: 'דברי חכמים פדרבנות' וכמסמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד' - מה דרבן זה מכון את הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם, אף דברי תורה מכונים לב לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים". רצו בזה: שפמו שהדרבן מכון את הפרה לעשות חרישתה ביישר ושלם תלף אנה ואנה, ומן הישר הוא בא חיים לעולם - הם התבואה והפרות, אף דברי תורה מכונים לב האדם ומפקחים אותו, ולא פקחותו שיעצם ממנו נזק או דעת נפסד, אלא השגת דעת אמתי יגיע האדם בו למה שהוא תכליתו, שיש חכמות מפקחות לב האדם, אבל ישוהו מדרכי חיים לדרכי מיתה, ויגיעו מהן דעות נפסדות שבהן יהיה נטרד, אבל התורה לא תשאיר ללומדיה דעת נפסד או מדה מגנה. וזהו שאמר שלמה עליו השלום (משלי ב יי-יב): "פי תבוא חכמה בלבך ודעת לנפשך ינעם: מקמה תשמור עליך תבונה תנצרכה: להצילך מדרך רע מאיש מדבר תהפכות" - אמר: שאם יקנה החכמה ותבוא אל לבו ותנעם לנפשו ככלי יקר, יגיע אליו מזה תועלת עצום, שהמזמה תשמור עליו והתבונה תנצרהו ותצילהו מדרך רע ושאיש מדבר תהפכות אל ילפדהו ברשתו. ונתבאר מדברי רבותינו זכרונם לברכה שזאת היא פונת הפרשה, כמה שנאמר בסופה (משלי ב ט): "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים", ודרשו במסכת "עבודה זרה": "דכל דפריש ממינות מייית". וכבר נרמז זה ב"קדושיו" (ג, א), אמרו שם: "ושמיתם" - סם תם, נמשלה תורה לסם חיים, משל לאדם שהקה את בנו מפה גדולה, והניח לו רטיה" וכו' - כבר באר שלא יפחד בהיותו עוסק בתורה פן יתקפהו היצר, כי עסק התורה יצילהו מכל זה. וזהו שאמר כאן: "מכונים לב לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים".

אמירת שמע של השבטים

התורה מכוננת האדם

פירוש דברי שלמה

התורה עז חיים